

МИНУЛЕ, ДІЙСНІСТЬ І МАЙБУТНЄ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ВИБОРІВ

Проведено контент-аналіз основоположних принципів та рис мажоритарної, пропорційної та змішаної виборчих систем. Розглянуто переваги і недоліки існуючих виборчих систем з метою вибору оптимального варіанта з урахуванням менталітету населення, розвиненості демократичних засад в суспільстві. Також акцентовано увагу на вагомості визначення виборчої системи в політичному житті суспільства.

Ключові слова: вибори, виборчий процес, виборча система, мажоритарні, пропорційні, змішані виборчі системи.

"Найбільшою небезпекою для свободи є пасивність народу"

Л. Брандейс – "Народний адвокат", США.

Вступ. Одним із найважливіших критеріїв зрілості суспільства є ступінь його демократичності (рівень демократії). Адже в соціальному розвитку демократія є найефективнішим способом реалізації суперечностей, вдосконалення і гармонізації суспільства, прагнення забезпечити справедливість, рівність, добробут усіх людей, що населяють державу.

Для утвердження демократії, як форми державно-політичного устрою суспільства, яка ґрунтується на визнанні народу джерелом і носієм влади, необхідна висока політична культура населення. Як свідчить практика, демократія не може утвердитись повністю і відразу, а супроводжується певними втратами і помилками, які неминучі для цього процесу. Та все ж цінності демократії значно переважають її негативні наслідки, та для цього необхідно провести комплекс заходів у різних сферах суспільного життя, змінити існуючі соціально-політичні структури, сформувати демократичний тип політичної культури.

Як слушно зауважив англо-німецький соціолог і політолог Р. Дарендорф, демократія не може бути "правлінням народу" в буквальному розумінні. Народовладдя і самоуправління передбачають, насамперед, свободу вибору народом компетентних керівників, а також можливість народу впливати на них і в разі потреби замінювати їх достойнішими й компетентнішими. Але головним при цьому є створення умов для управління всіма справами суспільства не тільки від імені народу і не тільки в інтересах народу, а й здійснення цього управління самим народом [1, 16]. Інакше кажучи, йдеться про перехід до політичної організації, яка робить управління суспільством і державою безпосередньо справою самих громадян. Лише за таких умов відбувається інверсія суб'єктно-об'єктивних відносин, тобто виникає можливість бути не тільки об'єктом, а й суб'єктом управління влади, що і є суттю самоврядування.

Постановка проблеми. Серед головних ідеалів і критеріїв демократичного суспільства є наявність фундаментальних прав і свобод людини. Звісно, проблема прав людини є вічною, оскільки ніколи не настане такий час, коли права та свободи особи досягнуть абсолютної досконалості. У дослідженні зроблено спробу знайти якомога ближчий до досконалості варіант дотримання фундаментальних прав і свобод людини в сучасних умовах нашої держави. Нормою сучасної політичної культури стає розуміння пріори-

тетності (верховенства) прав людини над будь-якими іншими правами та інтересами (класовими, партійними, національними та ін.), розуміння цих прав і свобод як абсолютної цінності, без якої демократія неможлива. Справжній демократизм потребує усунення дистанції між проголошеними правами і їх реальним втіленням.

Одним із провідних ідеалів справедливого суспільного устрою, для якого характерними є вимоги однакових прав і свобод людини, її рівності перед законом, є соціальна рівність. "Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності і правах..." прийнято і проголошено 10 грудня 1948 року Генеральною Асамблеєю ООН у Загальній декларації прав людини [2]. Сучасне тлумачення рівності виходить з того, що за демократії можлива і навіть неминуча соціально-економічна нерівність громадян. Демократія передбачає лише політичну рівність усіх перед законом, незалежно від соціального і матеріального становища, але не може гарантувати однакового рівня життя. Подібна нерівність, хоч і по-різному, існує практично в усіх сучасних демократіях. Проте держава під впливом демократичних сил вживає заходів для забезпечення достатнього рівня соціальної захищеності.

Фундаментальним забезпеченням демократії є вибори. Добровільно беручи в них участь, громадяни в демократичному суспільстві мають можливість безпосередньо впливати на формування державних, представницьких, законодавчих, судових, виконавчих органів, втілення волі тієї частини суспільства, котрої, згідно з законодавством, достатньо для визнання виборів дійсними. Вибори були відомі ще за часів Київської Русі, коли народне зібрання у якому брали участь всі чоловіки – віче – скликалося за волею князя. Пізніше вирішення багатьох важливих питань суспільства вирішували на раді бояр, що складалася із впливових землевласників і духовенства.

Українська козацька вольниця свято дотримувалася виборних традицій, згідно з якими всі члени українського козацтва мали рівні права і могли брати участь у козацьких радах. Особливе місце в історії становлення інституту виборності за умов відновлення української державності посідають вибори до Установчих зборів УНР, а також вибори Президента Української Народної Республіки (1918 р.).

Радянські виборчі системи практично нічого не вирішували, а саме їх проведення було перетворене на процедуру обов'язкового засвідчення громадянами їхнього лояльного ставлення до існуючої системи. Тільки виборчі кампанії 1988-1990 рр. дали початок істотному демократичному зрушенню, їх можна назвати напівдемократичними виборами в СРСР. Уперше в період існування радянської влади в процесі виборів панувала політична боротьба, розмаїття думок і кандидатів.

Вже понад двадцять років тому, одним із перших актів народного демократичного волевиявлення громадян України було затвердження на Всеукраїнському референдумі Акту проголошення незалежності. У цей день – першої зимової неділі 1991 р., на виборчі дільниці прийшло 31 891 742 особи, або 84,18 % від усіх виборців, які мали право заявити про суверенітет України як держави. Ствердну відповідь "так" дали 28804100 осіб, або 90,3 % учасників референдуму.

Розвиток і реформування виборчої системи в Україні пройшли низку етапів. Практично з моменту набуття Україною незалежності не припиняється процес формування законодавчого масиву виборчого права. Так, за роки незалежності України було прийнято і діяло п'ять законів про вибори народних депутатів (27.10.1989 р., 18.11.1993 р., 24.09.1997 р., 18.10.2001 р. І 25.03.2004 р. у редакції від 7.07.2005 р.). За цей час у 27 законів було внесено поправки і доповнення. Щодо виборів Президента України, то тут було прийнято лише два виборчих закони (5.07.1991 р. та 5.03.1999 р.). Закон про вибори Президента України від 5 березня 1999 року в редакції Закону України від 18 березня 2004 року чинний і досі. За цей час було прийнято 9 законів, внесено до них зміни та поправки. Чотири закони регулювали місцеві вибори (27.10.1989 р., 24.02.1994 р., 14.01.1998 р., 6.04.2004 р), десять разів вносили до них істотні поправки та доповнення [3].

Досконалої виборчої системи не існує як такої, процес реформування виборчого права в Україні не завершився. Сьогодні, і це не виняток, поняття "вибори" для пересічних громадян постійно асоціюється з днем голосування, коли виборець фіксує своє волевиявлення безпосередньо на бюлетені. Проте такий підхід є далеким від справжнього розуміння виборів як важливого суспільно-політичного інституту.

Вибори і голосування здавна практикуються в житті людей як спосіб здійснення народовладдя, ухвалення рішень, що є невід'ємним правом для всіх членів спільноти. Це право громадян чітко розписане в Основному законі України: "Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському і місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування [4, 12].

Демократія передбачає забезпечення вільних виборів, які докорінно відрізняються від виборів недемократичних і формальних. Усі громадяни за таких умов мають закріплені Конституцією і законами України виборчі права і реальну можливість брати участь у виборах (Конституція України визначає, що народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії) [4, 19].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що проблемі формування демократії у кожній країні вирішують передусім через вдосконалення правових механізмів. Однак у відомій сучасній літературі з питанню контент-аналізу основоположних принципів та рис мажоритарної, пропорційної та змішаної виборчих систем не приділяють належної уваги, незважаючи на його актуальність. У цій роботі для його проведення використано історичний досвід розвитку демократії у різних країнах світу і застосовано його до українських умов.

Виклад основного матеріалу. Виборча система - це механізм розподілу представницьких мандатів відповідно до підсумків голосування, механізм визнання "середньої" волі виборців. Є закономірним, що вибори постійно супроводжуються зіткненням політичних сил, боротьбою лідерів, політичних платформ і політичних курсів, часом діаметрально протилежних.

Сьогочасне політичне життя в Україні свідчить: перманентна боротьба за повноваження в системі влади триває. Боротьба відбувається в умовах, коли предметом дискусій залишаються політична і економічна стратегія, взаємовідносини владних інститутів, ступінь довіри до всіх гілок влади тощо.

Політичну боротьбу загострює дуже суперечлива виборча система, особливо в частині виборів до Верховної Ради та місцевих рад. Як відомо, 10 липня 2010 р. набув чинності новий "Закон про місцеві вибори". Крім призначення дати виборів, як повідомляє прес-служба ВР України, закон змінює виборчу систему, за якою обиратимуть депутатів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах рад, з пропорційної на змішану (мажоритарно-пропорційну).

Згідно з Законом, вибори депутатів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах рад проводять за змішаною системою, за якою:

- половину від кількості депутатів (загального складу) відповідної ради обирають за виборчими списками кандидатів у депутати від місцевих організацій політичних партій у багатомандатному виборчому окрузі, межі якого збігаються з межами, відповідно, Автономної Республіки Крим, області, району, міста, району в місті;
- половину від кількості депутатів (загального складу) відповідної ради обирають за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах (одномандатні мажоритарні виборчі округи), на які поділяється територія, відповідно, Автономної Республіки Крим, області, району, міста, району в місті.

Вибори депутатів сільських, селищних рад проводяться за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах, на які поділяється територія, відповідно, села (кількох сіл, жителі яких добровільно об'єдналися у сільську громаду), селища. Вибори сільських, селищних, міських голів проводять за мажоритарною системою відносної більшості в єдиному одномандатному виборчому окрузі, межі якого збігаються з межами, відповідно, села (кількох сіл, жителі яких добровільно об'єдналися у територіальну громаду) селища, міста.

Крім того, виборчі блоки місцевих організацій політичних партій вилучені з числа суб'єктів виборчого процесу на місцевих виборах, скасовано норму про можливість самовисування кандидатів у мери, змінено порядок формування виборчих комісій, порядок висунення кандидатів у депутати тощо. У Законі є низка положень, які, на перший погляд, значною мірою не відповідають Конституції України. Зокрема, позбавляються виборчого права військовослужбовці строкової служби. Закон не надає виборчого права на місцевих виборах громадянам, що проходять альтернативну службу, громадянам, що знаходяться в місцях позбавлення волі. "Кому вигідно?" – як завжди головне питання. Спробуємо розібратися, яке ж виборче законодавство потрібне Україні, відштовхуючись від інтересів виборців.

Вибори – наймасовіший, багатогранний і складний суспільно-політичний процес, який відбувається у межах чинного законодавства. Сучасні демократії застосовують широку гаму різноманітних виборчих систем (сьогод-

ні їх налічується близько 350, враховуючи вибори до представницьких органів усіх рівнів, а не лише до вищих чи центральних законодавчих органів). Якщо абстрагуватися від тонкощів національно виборчого законодавства окремих країн і розглядати виборчі системи як певний принциповий підхід, то всі існуючі у світі системи можна поділити на три великі групи-системи: мажоритарні, пропорційні та змішані.

Історично найдавнішими є мажоритарні (від франц. *majorite*-більшість) виборчі системи, які і досі залишаються найпоширенішими у світі. Це – голосування за кандидата по виборчому округу і визнання його обраним на основі одержаної ним більшості голосів. За цією системою відбуваються парламентські вибори у майже 80 країнах світу (Велика Британія, Франція, США, країни Латинської Америки, Африки, Тихоокеанського басейну). Ця система є традиційною і найбільш прийнятною для країн демократії.

В Україні мажоритарну систему було запроваджено частково на парламентських і повністю на місцевих виборах у 1998 р. (ч.2 ст.1 Закону України "Про вибори народних депутатів України" від 24 вересня 1997 р.). Розрізняють мажоритарну систему абсолютної більшості (теоретично 50 % + один голос), коли для обрання необхідно отримати більше половини від загальної кількості поданих в окрузі голосів. У разі, якщо жоден кандидат не одержав більше ніж половину голосів, проводять другий тур виборів, на якому представлено лише двох кандидатів, які набрали найбільше голосів у першому турі. Вказана мажоритарна виборча система голосування зумовлює появу партійної системи, до якої належать кілька партій, що мають гнучкі позиції і прагнуть до взаємних контактів і компромісів.

За мажоритарної виборчої системи відносної більшості діють нижні пороги необхідної кількості голосів, а для перемоги достатньо зібрати їх більшу кількість порівняно з іншими кандидатами. Ця система, або голосування в один тур працює на великі партії, схильна до двопартійності і протидіє появі третьої партії, відсторонює її. Крім названих, вирізняють системи кваліфікованої більшості (2/3, 3/4 від загальної кількості поданих голосів) і преференційну. Останню застосовують в багатомандатних округах, де виборець самостійно виводить рейтинг усіх кандидатів.

За виборчої системи абсолютної та відносної більшості закон передбачає обрання кількості депутатів пропорційно до відносно рівної кількості виборців в округах, на які ділиться територія громади. Скільки виборчих округів, стільки й депутатів у раді. Громада обирає свого депутата за списком у виборчому бюлетені на основі поіменного висування окремо по кожному округу. Обраний депутат-мажоритарник відповідає за округ та представляє виборців, що проживають на його території. Важливо, що за відносно невеликої кількості виборців своє право бути обраним може реалізувати і небагатий кандидат. Не треба купувати велику і потужну "торпедуючи" компанію, щоб особисто провести відповідну агітацію і довести свої ідеї до громадян. Думается, що за цієї системи можливе на місцевому рівні, хоч часткове, вирішення проблеми відділення бізнесу від влади.

Мажоритарна система надає право висувати кандидатів політичним партіям, громадським організаціям, і будь-кому з виборців шляхом самовисунення. За підтримки громади, місцевим лідерам, носіями нових ідей і тенденцій стати кандидатом перестає бути проблемою. За мажоритарної системи всі виборці певного округу мають спрощений доступ до безпосереднього спілкування з кандидатом, і можливість заявити свої вимоги у вигляді "наказів виборців" як умову голосування за нього. Зрештою, можна і змінити депутата, який не справився, через процедуру відкликання (яка вимагає доопрацювання і законодавчих змін) [5]. Прямий і безпосередній зв'язок між виборцями і депутатом-очевидний.

Місцевим територіальним громадам, окремим виборцям, аполітичним, далеким від партій громадянам, які хочуть від місцевої влади просто забезпечення нормальних умов життя мажоритарна система вигідна. Громадським активістам, які прагнуть проявити себе як нові лідери, така система дає змогу без посередництва партії бути обраним до органів влади.

Мажоритарна система вигідна також міським і селищним головам, тому що дає змогу сформуванню в радах стійку більшість і проводити в життя свої виборчі програми, забезпечити стабільність і ефективність місцевого самоврядування. Крім цього, відкидають "ефект соціальних лінощів, або колективної безвідповідальності", коли відповідальність за дії конкретної особи деперсоналізується і розмивається.

Найвагоміша перевага цієї системи – навіть не її простота, а тісний зв'язок між виборцями та їх депутатом, незалежно від партійної належності останнього. Депутат, обраний за системою відносної більшості, може присвячувати себе значною мірою проблемам виборців і при цьому навіть вступати в суперечку з нормами, зумовленими своєю партійною належністю, а також брати на себе роль захисника своїх виборців від бюрократії та несправедливості, ігнорувати ефект конформізму – безапеляційне визнання існуючих порядків, норм і правил. Це є, безумовно, позитивним аспектом дії мажоритарної виборчої системи.

Опоненти мажоритарної системи вважають, що вона є недемократичною, оскільки не забезпечує відповідності між кількістю голосів, отриманих партією в межах країни, та кількістю депутатських мандатів. Оскільки за умов застосування цієї системи важливо не отримати більшість голосів загалом, а перемогти якомога в більшій кількості округів, то теоретично можлива ситуація, коли партія отримує в межах країни найбільшу кількість голосів, але залишається без жодного мандата. Її серйозний недолік у тому, що вона не дає змогу врахувати інтереси більшості виборців. Тут кандидат у народні депутати може бути обраний і абсолютною меншістю, а це вже суперечить основоположному принципу демократії – в суспільстві проводиться політика більшості, яка і враховує інтереси та потреби меншості.

Принцип більшості не можна абсолютизувати і вважати бездоганно демократичним, якщо ігнорується право меншості на опозицію. У демократичному суспільстві більшість і меншість громадян є цілком рівними у своїх правах і свободах. Історія знає чимало прикладів, коли більшість з різних

причин (недостатньої інформованості, тенденційної пропаганди, мітингових емоцій тощо) підтримувала неправильні, навіть згубні, рішення і дії. Права була за меншістю, яка від початку виступала проти таких рішень. Інакше кажучи, життя спростовує сталінський постулат: "правда завжди за більшістю". Нічого спільного з демократією немає теза про "примус стосовно меншості" й "цілковите підпорядкування її волі більшості".

Пропорційна виборча система – це такий порядок організації виборів і визначення результатів голосування, за якого розподіл мандатів між партіями, які висунули своїх кандидатів у представницький орган, проводиться згідно з кількістю отриманих партією голосів. Усі пропорційні системи потребують проведення виборів у багатомандатних округах. Процес розподілу мандатів починається з врахуванням квоти, тобто мінімального числа голосів, отримання яких гарантує партії одне депутатське місце. Майже кожна пропорційна виборча система встановлює певний бар'єр представництва у виборних органах.

Нині вибори за пропорційною системою відбуваються у 49 країнах світу, зокрема у 25 європейських (Іспанія, Португалія, Австрія, Швеція, Фінляндія, Норвегія, Бельгія, Росія тощо). Ця виборча система застосовується, зазвичай, в тих країнах, де є кілька великих партій, які мають жорстку внутрішню структуру, не залежать одна від одної, і, зазвичай, жодна з них історично не має стабільної більшості в парламенті.

У виборах за пропорційною системою існують три основні види списків для голосування: тверді списки, коли голосують за партію загалом, і кандидати отримують мандати в тій послідовності, в якій вони представлені в партійних списках (в Іспанії, Португалії, Ізраїлі); напівтверді – коли мандат обов'язково отримує кандидат, який очолює партійний список, а розподіл інших мандатів, що їх отримала партія, здійснюється залежно від кількості голосів, які отримав кандидат – преференція (в Італії, Австрії, Швейцарії); вільні – розподіл всіх депутатських місць відбувається відповідно до преференцій виборців, уподобань (ставлень) до кожного кандидата, занесеного до конкретного партійного списку.

Україна не є винятком, де також діє кілька різновидів пропорційної виборчої системи: голосування за звичайний, і жорсткий список (звичайно, список – це розташування прізвищ кандидатів у списку в алфавітному порядку; жорсткий – це розташування прізвищ кандидатів у списку в пріоритетному порядку). Крім того, під час голосування за відкритий список виборець, хоч і голосує за список загалом, проте визначає, якому із кандидатів у списку надати перевагу.

За пропорційної системи право висувати кандидатів мають тільки політичні партії або блоки. Щоб стати кандидатом у депутати, громадянин повинен стати членом партії і, однозначно, підтримувати її програму, ставши залежним від партійного керівництва. Крім того, щоб потрапити у головну, прохідну частину виборчого списку, важливо не просто стати кандидатом, а на певних умовах "обговорити" це питання з партійним керівництвом.

До прохідної частини партійного виборчого списку найчастіше потрапляють ті, хто проявив вміння домовлятися, ну і, звичайно, саме керівництво. Унаслідок цього – процес висунування кандидатів до партійного списку виглядає не зовсім "цивілізованим", і, зазвичай, не має нічого спільного з інтересами місцевої громади. Зв'язок між виборцями і депутатом у пропорційній системі опосередкований, бо здійснюється через партію, чи, точніше, з партійною депутатською фракцією. Виборці для вирішення своїх проблем звертаються в партійний офіс чи в партійну приймальню, яка "відфільтрує" ці звернення, перед тим як скерувати їх у депутатську фракцію.

Партійний офіс (приймальня) виконує роль байдужого маніпулятора, демонструючи незацікавленість до громадських проблем. Так, завдяки звичній колективній безвідповідальності, проблеми часто і не знаходять свого вирішення. Для проведення виборів за пропорційною системою створюються великі за кількістю виборців округи. Людям пропонують обирати не конкретних осіб, а колектив кандидатів, зібраних у виборчий список партії чи блоку. При цьому тільки кандидати з першої частини списку (перша п'ятірка) стають відомими виборцям. Роздумуючи, за кого голосувати, виборці орієнтуються на те, наскільки привабливою виглядає в їхніх очах партія та її лідер, вільно чи не вільно абстрагуючись від по-справжньому важливих для них місцевих проблем.

Голосуємо, уявляючи собі, що нашими місцевими депутатами стали одні, а потім виявляємо, що зовсім інші, відкликати яких виборці вже не мають жодної можливості. З 2006 по 2009 р., за даними Центру Разумкова, рівень повної підтримки громадянами діяльності органів місцевого самоврядування зменшився майже удвічі. Ще стрімкіше впала підтримка діяльності партій у регіонах. За даними соціологічного дослідження, проведеного компанією Research & Branding Group, у квітні 2009 р., тільки 9 % громадян підтримують збереження виборчої системи за закритими партійними списками [7].

Існуюча пропорційна система не відображає інтереси місцевої громади. Вона пристосована до потреб партійно-політичних угруповань загальнодержавного рівня. Місцеві осередки партій не мають вирішального впливу на те, хто стане кандидатом на виборні посади у місцевому самоврядуванні. Система закритих списків такої можливості не надає. Розподіл місць у виборчому списку здійснюють партії на власний розсуд. Останнє слово – за партійним керівництвом у центрі. Щоб підпорядкувати місцеву владу реальним інтересам територіальної громади, потрібна система, за якої і висунування кандидатів, і проведення виборчої компанії, і вся діяльність обраних представників повністю і остаточно залежатиме від місцевої громади.

Все ж таки, попри всі існуючі вади, пропорційна система дає змогу повніше відобразити розстановку політичних сил у країні, дає можливість невеликим за чисельністю і впливом політичним партіям отримати парламентське представництво, сприяє загалом збільшенню кількості головних впливових партій, а також появі коаліційних урядів.

Пропорційна система вигідна партіям і, особливо, керівникам партій олігархічного типу, які мають схильність до монополізації влади і управління

та прагнуть створити суцільну "вертикаль влади". За цієї системи невід'ємними рисами політичного життя країни стають труднощі у формуванні парламентських коаліцій, нестабільність уряду. Багатопартійність, що функціонує за умови, коли всі політичні партії мають однакові правові можливості боротися за виборців і за своє представництво в органах державної влади, унеможлиблює монополію будь-якої партії на цю владу, є ефективним засобом боротьби за реалізацію своїх інтересів через опозиційне представництво сил у Радах і самоврядуванні.

Якщо тоталітарна держава придушує опозицію, а авторитарна всіляко обмежує, то в демократичному суспільстві вона є органічним елементом політичного процесу. Наявність опозиції в парламенті, інших сферах суспільного життя забезпечує реальний плюралізм думок і дій, що є необхідною умовою вироблення оптимальних рішень. Без опозиції, як свідчить історичний досвід, виникає реальна загроза переродження демократії в диктатуру. Змішана, або консенсусна виборча система – такий порядок визначення результатів голосування, у якому поєднані елементи мажоритарної та пропорційної систем.

В Європі змішану виборчу систему застосовують в Німеччині, Італії, Угорщині, Польщі, а в останні роки - у Литві, Грузії. Змішані виборчі системи застосовуються в тих країнах, де йде пошук і становлення виборчих систем або існує необхідність досягнення компромісу між принципом представництва у парламенті різних політичних сил та стабільністю сформованого ними уряду. Найпростішим варіантом змішування є лінійне змішування: одна частина обирається за мажоритарним, інша – за пропорційним принципом (Німеччина, Литва, Грузія, Словенія). Ця система здатна забезпечити конфігурацію політичних сил у парламенті відповідно до співвідношення сил у суспільстві на час виборів, реалізуючи переваги та повною мірою долаючи вади мажоритарної та пропорційної систем.

Висновки. Виборча система відіграє надзвичайно важливу роль у політичному житті суспільства. Вона справляє значний вплив на формування партійної системи, парламенту, уряду, його стабільність, політичну стабільність у суспільстві загалом. Існує певна залежність між типами наявних у країні виборчої і партійної систем. Обидві сторони перебувають у тісному зв'язку з прийнятою у країні формою державного правління.

Виборча система може послаблювати, або, навпаки, посилювати недоліки, потенційно притаманній тій чи іншій формі правління. Аналізуючи чотири можливих варіанти поєднання двох форм державного правління (президентської і парламентарної) та двох основних типів виборчих систем (мажоритарної і пропорційної). Американський політолог М. Уоллерстайн зазначає, що найоптимальнішими варіантами є поєднання президентської форми правління з мажоритарною виборчою системою відносної більшості, а парламентарної форми правління – з пропорційною виборчою системою. Поєднання президентської форми правління з пропорційною виборчою системою є найменш вдалим. У цьому разі існує досить значна небезпека політичного "глухого кута" й паралічу політичних інститутів, тому що партія, яку представляє президент, найчастіше отримує відносно невелику кількість депу-

татських мандатів. А це означає, що президент може не мати підтримки парламенту. Отже, президент не може управляти без підтримки парламенту, а останній не несе відповідальності за діяльність уряду й тому не зобов'язаний його підтримувати.

У цьому полягає причина постійного конфлікту між президентом і парламентом, який стає особливо гострим тоді, коли президент і парламентська більшість представляють не просто різні, а протилежні за своїми позиціями політичні сили. Початковим кроком побудови демократичного суспільства у державі є формування такої системи виборів, яка б спонукала народ до політичної активності і давала інструмент впливу на обраних представників з метою контролю виконання обов'язків, які вони проголошували у передвиборчій кампанії.

Література

1. Дарендорф Р. Дорога к свободе: демократия и ее проблемы в восточной Европе / Р. Дарендорф // Вопросы философии. – 1990. – № 9. – С. 16.
2. Зайчук О. Теория держави і права. Загальна декларація прав людини : підручник / О. Зайчук, Н. Оніщенко. – К. : Вид-во "Юрінком-Інтер". – 2006. – С. 126-128.
3. Федоров М.П. Выборче право і виборчий процес в Україні: досвід, проблеми і перспективи розвитку / М.П. Федоров // Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. за різними юридичними напрямками. 10.11.2006. – Тернопіль : Вид-во ТерНЕУ
4. Конституція України // Відомості Верховної Ради України, 1996 р. – К. : Вид-во "Юрінком-Інтер", 1999, № 30, ст. 38. – С. 12, ст. 81. – С. 19.
5. Закон України "Про статус депутатів місцевих рад" // Відомості Верховної Ради України, 2002. – К., № 40, ст. 290.
6. Таагепера Р. Описание избирательных систем / Р. Таагепера, М. Шугарт // Полис (Политические исследования). – 1997. – № 3. – С. 114-134.
7. Криль І. Голова Єдиного Центру, народний депутат України / І. Криль // Украинская правда "Отменить монополию партий", 25.03.2010 р.
8. Соціологія: словник термінів і понять. – К., 2006. – С. 6-7.
9. Корж І. Хронологія виборів / І. Корж // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2007. – № 1(7). – С. 2-4.

Флис И.М. Прошлое, действительность и будущее сквозь призму выборов

Проведен контент-анализ основополагающих принципов и черт мажоритарной, пропорциональной и смешанной избирательных систем. Рассмотрены преимущества и недостатки существующих систем с целью выбора оптимального варианта с учетом менталитета народа, развития демократических начал в обществе.

Ключевые слова: выборы, избирательный процесс, избирательная система, мажоритарные, пропорциональные, смешанные избирательные системы.

Flys M.I. The past, the present and the future through the prism of elections

A thorough content analysis of the investigation of the fundamental principles and characteristics of the majoritary and mixed has been executed. The existing electoral systems have perks and disadvantages worth to be analysed in order to choose an optimal variant, taking into account the mentality of the Ukrainian people and development of the democratic structures in our society.

Keywords: election, electoral process, electoral system, is majority, proportional, the electoral systems are mixed.